

Ahlâklı Toplumun İnşasında Din Eğitiminin Önemi

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

Sen elbette üstün bir ahlâka sahipsin. (Kalem 4)

أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا

“Müminlerin iman bakımından en olgunları, ahlâkı en iyi olanlarıdır. (Tirmizî, Radâ’, 11)

Muhakkak ki toplum ve eğitim dendiği zaman akla ilk gelen şey ahlaktır. Her şeyin bir temeli ve mayası olduğu gibi insanın da temeli ve mayası ahlaktır. O ne kadar iyi ise insanı da o kadar yüksek ve kemal noktalara taşır. İnsanın dâhil olduğu her sosyal ilişkide, kişiler arasındaki münasebetleri düzenleyen birtakım ahlaki kuralların varlığı gereklidir. İslam’ın ahlaka ve ahlaki yaşantıya bakışı daima olumlu ve müspettir. Çünkü ahlak işin rengini ve kıymetini etkileyen en temel faktördür.

Kuranı Kerim Peygamber Efendimizin üstün ahlaklı olduğunu beyan ederken Peygamber Efendimiz de “Müminlerin iman bakımından en üstünü, ahlakı en güzel olanıdır” (Tirmizî, Radâ”, 11) buyurarak hem ahlakı iman için bir mihenk taşı olarak belirlemekte hem de hayatı anlamlandıran ve bir toplumu değerli kılan en önemli faktörün ahlak olduğunu bildirmektedir. Görüldüğü gibi din, bir ahlak sistemi kurma konusunda temel bir rol oynar. İnsanın yeryüzüne geliş amacı, 'ahlaka dayalı bir sosyal düzen kurma' olarak düşünüldüğünde, dini bir hayatı kendisine hedef olarak belirleyen insanın başarısız olması düşünülemez.

Değerli Kardeşlerim .

Eğitim ve ahlak konusu, tarih boyunca her devletin ve toplumun yakından ilgilendiği iki temel konudur. Bir milletin en kıymetli kaynağı hazinesi sadece sahip olduğu yer altı ve yer üstü zenginlikleri değil; o zenginliği en iyi şekilde kullanabilme eğitim ve ahlakını elde etmiş, kaliteli, dürüst, iyi yetişmiş Rabbini ve yaratılış hikmetini bilen insan gücüne sahip olmasıdır.

Sorumluluklarımızın en önemli boyutunu Allah’a karşı olan sorumluluklarımız oluşturmaktadır. Çünkü yaratılış gayemiz, ayetlerde de belirtildiği gibi O’na kulluk etmektir. Yine bu anlamda Yüce Allah,

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

“Ben cinleri ve insanları başka değil sırf bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zariyât 51/56) buyurarak insanların ve cinlerin önemli görevleri olduğunu, diğer varlıklara yüklemeyeceği yükümlülük ve sorumluluklarının bulunduğunu ifade etmektedir.

Ayette yer alan ibadet kavramı sadece namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, selamlaşmak büyüklere saygıda bulunmak gibi salt ibadetlerden bahsetmemektedir.

“İbadet kavramı, insanların ibadetlerinin yanında inanç ve ahlaki durumlarını da içine alan bir kavramdır. İnsanların Allaha karşı ibadetlerini yerine getirmesi bireysel görevlerin yanı sıra toplumsal görevlerine de vurgu yapılmaktadır. Buradan hareketle insan ancak ibadetlerini yerine getirerek ahlaklı bir varlık olabilmektedir. İslamiyet’te ahlakın amacı ahlaki kuralların en iyi şekilde hayatta karşılık bulmasını sağlamaktır.” (Mustafa Çağrırcı, Ana Hatlarıyla İslam Ahlakı 1997,S,50)

Yeryüzünü İmar Etme Görevi İnsana verilmiştir.

Yüce Allah, insana yüklediği vazifeyi, Kur’an-ı Kerimin bir kaç ayetinde şöyle izah eder:

وَالِى تَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ

“Semûd kavmine de kardeşleri Salih’i gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka tanrınız yoktur. O, sizi yerden var etti ve size orayı mamur hale getirme görevi verdi. O halde O’ndan mağfiret isteyin; sonra O’na tövbe edin. Şüphesiz rabbim yakındır, duaları kabul eder.” (Hûd 11/61.)

Kur’an’ın insana yüklediği vazife aslında kapsamlı ve genel manasıyla yeryüzünü imar etmektir. Bu vazife, muhtevası itibariyle sağlam bir İslam ve ahlaklı bir toplumu inşa etmeyi, şümüllü bir insan medeniyeti kurmayı içine alır ki, insan böylece zor kullanarak değil, öğreterek ve severek yeryüzünde Allah’ın adaletini ve hükmünü gösterebilir.

İmar kelimesi, içine aldığı maddi ve manevi, ilmi ve iktisadi manaların tamamını şamil kapsamlı bir imardır. Bunun için Allah, kendisinin çizdiği şekilde bu görevi kabul eden insanı “Halife” lakabıyla şereflendirmiş, ona “imamlık-önderlik” sıfatını vererek ikramda bulunmuştur.

Okuduğumuz ayetlerden de anlaşılacağı üzere İnsanın yaratılmasının amacı, dünyada iyi işler yapması, kötülüklerden, ahlaksızlıklardan ve zulümden sakınmasıdır. Yoksa kendini ilah yerine koyarak ahlak kurallarını kendi çıkarı için daha uygun şekle çevirmek ve yine kendi bencil ve dar görüşlü hedefleri için bunları değiştirme düşüncesine kapılması değildir. İşte tabiat kanunları ile ahlak kuralları arasındaki fark budur; birincisi, yani tabiat, kullanılmak ve istifade edilmek için hizmet ettirilmelidir, fakat ikincisi, yani ahlaka uyulmalı ve itaat edilmelidir. Böylece dinin sadece Allah-insan ilişkisini düzenleyen gizli, soyut bir kavram olmadığı, insanın hem cinsleriyle ve toplumla olan ilişkilerini belli ölçülere bağlayan manevi değerler bütünü olduğunu görürüz.

Cahiliye Toplumu İslam’la asrısaaadete, ahlaklı bir topluma dönüşmüştür.

Miladi 7.asırda Hicaz yarımadasında dünya kendi halinde devam ederken bir cahiliye toplumu vardı. İnsani değerlerin kaybolduğu, huzurun kalmadığı, güçlünün haklı olduğu, kan davalarının, içkinin, kumarın, tefeciliğin, her türlü ahlaksızlığın yaygın olduğu, kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü, zulmün zirve yaptığı bir toplum. 610 yılında gelen ilk vahiy ile 23 yılda cahiliye toplumundan dünyanın en ideal, ahlaklı topluma dönüştüğünü görüyoruz.

Ne kadar güzel değerler varsa hepsini bulduğumuz bir toplum ... Vefanın, sadakatin, cömertliğin, dostluğun, edebî, hayânın, fedakârlığın ve adaletin hâkim olduğu bir toplum haline geliyor. Müslümanlar 17.yüzyıla kadar ilmin bütün alanlarında matematikten felsefeye, astronomiden sanata, ilahiyattan edebiyata kadar toplumun ve insanlığın öncüsü olmuşlar, yeryüzünü ve toplumu imar ve ihya etmişlerdir. Dürüstlüğü, merhameti, adaleti ile gönüllere girilen nice kavimlerin Müslüman olmasına vesile olmuşlardır. İşte bir kabile toplumunun üç kıtaya ulaşan bir medeniyet inşa etmesinin en önemli sebebi ona yön veren, ilham veren Yüce Kitabımız Kuran-ı Kerim, Onu tebliğ eden Peygamberler ve O Peygamberlere inanan dini bilinci sağlam müminler olduklarını görürüz.

Medine’de sürekli birbiriyle kavgalı olan Evs ve Hazreç kabileleri Hz. Peygamberin, “Müslüman ol ve kurtul” davetine icabet etmişler. Bu prensip etrafında kenetlenmiş, kardeş olmuşlar ve sosyal bütünlüğe samimi olarak katılmışlardır.

Hicretle birlikte Hz. Peygamberin muhacir ve ensarı kardeş ilan etmesi toplumsal bütünleşmeyi sağlayan ilk adımdır. Hemen ardından Mescidi Nebinin merkez alınarak ibadet öncesi ve sonrasında bütün sosyal olayların buradan istişare edilerek idare edilmesi de dini inancın ve eğitimin toplum üzerindeki etkisi bakımından önemini göstermektedir.

Değerli Kardeşlerim.

Kuranı Kerimde insanın kendini fark etmesi, yeryüzündeki varlığını ve misyonunu kavraması manasında yaklaşık üçyüzelli, pozitif bilimleri, eğitim ve öğretimi doğrudan ilgilendiren çokça ayet vardır.

Kur’andan ilham alan Müslümanlar İslam medeniyetinde astronominin, tıbbın öncüsü olmuştur.

Câbir bin Hayyân, birçok bilim adamı tarafından modern kimyanın kurucusu olarak kabul edilmiş,

Harezmi, yapmış olduğu seyahatler, incelemeler ve tercümelerle, matematik ilmini halka anlatabilecek durumda düzenleyerek cebir ilmini kurmuş ve Roma rakamlarında sıfır olmamasına rağmen ilk defa sıfırı matematiğe kazandırmıştır.

Tarihte ilk defa “Bu ilmin kuruculuğunu Allah bana nasip etti diyerek sosyoloji ilminden bahseden İbni Haldun, Durkheim’dan asırlar önce yaşamış ve Durkheim İbni Haldun’a karşı hayranlığını gizleyememiştir.

Çalışmalarıyla Hipokrat ve Galen’in şöhretini gölgede bırakan İbn-i Sînâ, “tabiplerin ustası” olarak kabul edilmiş, en önemli eseri olan el-Kanun fi’l-Tıbb, Avrupa’da Üniversitelerde 600 sene kaynak tıp kitabı olarak okutulmuştur.

Bîrûnî, ilgilendiği başlıca bilim dalları olan matematik, astronomi ve coğrafyanın dışında da birçok bilim dalında çığır açıcı araştırma ve incelemeler yapmıştır. Bîrûnî’nin eserlerini tetkik eden bütün ilim adamları, tarihçiler, onun ilim ve kültür dünyasına katkısını göz ardı etmemişler, yaşadığı 11. asra “Bîrûnî Asrı” demekten kendilerini alamamışlardır...

Bu isimler gibi daha nice bilime ve topluma yön veren Müslüman bilim adamları topluma yön vermiş ışık tutmuştur.

Kur’anı Kerim’in ilk emrinin okumakla ilgili olduğunu düşündüğümüzde Kur’an’ı Kerim’de insanları ilme, bilime, düşünmeye sevk eden ve cehaletten sakındıran çok fazla ayet olduğunu görürüz.

Eğitim ile din eğitimi birbirinin alternatifi değil tamamlayıcıdır.

İslam dini, ilimle özdeşdir. Evet, medeniyetimizde din ile ilim, hiçbir zaman birbirinden ayrılmayan iki ana unsurdur. Biri olmayınca diğeri tek başına insanı hedefe ulaştırmaz. İlim, dünya ve ahiret saadetine anahtarı ve erdemlerin en büyüğüdür.

Âyet-i kerimede buyuruldu ki:

وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا “De ki: Ey Rabbim! İlmimi artır.” (Taha 114)

Dikkat buyurun! Bu ayet-i kerime bize başka herhangi bir şey için değil ilmimizin artması için dua etmemizi emrediyor. Zira ilim tükenmez bir hazine olup; sadece sahibine değil, başka insanlara da, hatta diğer canlılara da fayda verir. Dinimizde ilim, hayati öneme sahiptir.

Öğrenme ve öğretme kabiliyetine sahip olmak, “Âlîm” olan Cenâb-ı Hakkın insanoğluna sunduğu nadide bir nimettir.

İnsan için uğrunda yorulmaya değer en yüce uğraş, helâl rızık peşinde koşarak karnını doyurduğu gibi, doğru bilginin peşine düşerek de ruhunu doyurmaktır.

İlim tahsil etmekten daha değerli bir çaba, âlim olmaktan daha şerefli bir makam düşünülebilir mi?

Bilginin aydınlığına sırtını dönen insan, huzur bulabilir mi?

Bu yüzden Resûl-i Ekrem (s.a.s) bizleri şöyle uyarır:

“Ya öğreten ol, ya öğrenen ol, ya dinleyen ol, ya da ilmi destekleyen ol. Beşincisi olma, helâk olursun!” (Dârimî, Mukaddime, 26.)

Peygamber Efendimiz aleyhissalatü vesselam, bu hadis-i şerifleriyle, âdetâ bütün İslam toplumunun ilim ile meşgul olmasını emrediyor. Bu hadis-i şerife göre; herkesin kendi şartları nispetinde ilim kervanına katılması gerekir. Bilenler öğretecek, bilmeyenler öğrenecek, öğrenemeyenler dinleyecek, ötekiler de bütün bu sınıfları sevip imkânları ölçüsünde onları destekleyecektir. Bu hadis-i şerif, ilim kervanına hiçbir şekilde katılmayanların, dünya ve ahirette kaybedenlerden olacaklarını da haykırıyor.

Bilim hayatımıza değer katarken, din eğitimi de hayata değer katan ilkeleri, davranışları bize öğretir. İlim bir şeyin doğrusunu bize gösterir elbette bu çok elzem bir bilgidir. Beş dörtten büyüktür der. Beşin dörtten büyük olduğunu bilmek yeterli değildir. Eğer o beş kazanç haramsa dört kazanç helalse işte din de ahlak da gelir o dört helal kazancın beş haram kazançtan üstün olduğunu insana öğretir.

Bilgi güç değil, ahlak ve sorumluluktur

Bilgi kelimesinin Kur'an dilinde üç taksimi vardır. İlim, hikmet ve marifet. İlim sahibine âlim diyoruz. Hikmetin sahibine hâkim diyoruz, marifetin sahibine de arif diyoruz. Onun için sadece malumat sahibi olmak kişiyi ilim sahibi yapmaz. İlim, hikmet ve marifeti birleştirmemiz gerekir.” “Bilgi Güç Değil, Ahlak ve Sorumluluktur. Londra Üniversitesinde İngilizce ‘bilgi güçtür’ yazılı bir levha vardır Dolayısıyla batı dünyası bilginin gayesi olarak gücü görür. Ancak biz Müslümanlar bilgiyi sadece güç olarak değerlendiremeyiz. Bilgi ahlaklı bir topluma dönüşmediği zaman insanlığın başına daha büyük felaketlere dönüşebilir. Bugün hikmet ve marifetten uzak olarak icat edilen silahların bombaların nice mazlumlara gözyaşı olarak geri döndüğüne şahit oluyoruz. Bilgi güç değil, ahlak ve sorumluluktur. Yaratana ve yaratılış amacını bilmektir.

Nitekim Kur'an'ı Kerim'de;

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَخْلَعُونَ وَالَّذِينَ لَا يَخْلَعُونَ

De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer Suresi 39/9) buyrulmak suretiyle de ilim sahibi olan insanların en önemli özelliği olan Yaratana bilme özelliği zikredilmiş, bilgili olanların bilgili olmayanlardan üstünlüğü vurgulanmıştır.

Peygamber Efendimiz de kişiye ve topluma faydası olmayan faydasız ilimden Allaha sığınmıştır. (Tirmîzî, Daavât, 68))

Bu sebeple bireysel ve toplumsal olarak olumlu sonuçlar doğurmayan veya kötülöklere alet edilen bilgi, kıymeti bilinmemiş, şükürü yerine getirilmemiş bir nimettir. (Kuran Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, c.IV, s.604)

Din insanlık tarihi kadar eskidir.

İnsanlık tarihi kadar eskilere uzanan din, tarihin her döneminde bireyleri ve kavimleri etkileyen en önemli kurumlardan birisi olmuştur. İnsanın var olduğu her yerde bir dine mensup insanlara rastlanmıştır ve dini olmayan bir toplum bu güne kadar görülmemiştir.

Din eğitimi toplumsal uyum ile ilgili bütün sorunların çözümü olarak sunmak elbette doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Ancak dinin toplumu düzeltmeye ve dönüştürmeye dönük mesajlarının toplumda huzuru ve barışı tesis etme sürecine katkısı aşikârdır. Toplumlarda görülen ahlaki çöküntüler ya dini sorumluluğun olmamasından veya dini sorumluluğun zayıflamasından kaynaklandığı aşikârdır.

Ünlü Filozof Konfüçyüs'ün “İnsanları yasa ve ceza ile yönetirseniz, onlar bir daha yanlış yapmayacaklar, ancak şeref ve utanma duygularına da sahip olmayacaklardır. İnsanları erdemle ve ahlak kuralları ile yönetirseniz, o zaman onlar hem utanma duygusuna sahip olacaklar, hem de

doğruyu yapmaya çalışacaklardır” sözleriyle toplumsal huzur ve barışta dini bilincin ve ahlakın önemine vurgu yaptığını görürüz.

Milli Şairimiz Mehmet Akif ise Safahat’ında;

Ne irfandır veren ahlaka yükseklik, ne vicdandır

Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır

Mehmet Akif, ‘ahlaka yükseklik veren’ tabiriyle ahlakın birçok derecesinin bulunduğunu, belki bazı fikirlerin de ahlaka yardım edebileceğini, ancak amacın yüksek ahlak olması durumunda bilginin bunu sağlamaya yetmeyeceğini, ahlaki eylemi tercih ettirmeye neden olan ve kökenini fazilet hissinde bulan bu korkunun Allah korkusu olduğunu ifade eder.

Ahlaklı denildiği zaman genellikle kişinin toplumun hor gördüğü davranışlardan sakınan ve hoş gördüğü davranışlara uygun yaşayan insan akla gelir. Ancak faziletli yani erdemli insan bununla kalmaz, iyi insandan beklenen, yapması zorunlu bulunmayan, hakkında yaptırım olmayan iyi davranışları yapmaya da gayret gösterir. Ahlak konusunda başkalarına hep örnek olur. (Ahlak Psikolojisi; Prof. Dr. Erol Güngör)

Fazilet yani erdem sahibi kişiler Kur’an’da övülmüştür.

Kur’an’ın temel fazilet olarak ısrarla vurguladığı takvaya sahip olanlardan bahsedilirken bunların başlıca nitelikleri şöyle sıralanır:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ

Bollukta da darlıkta da mallarını Allah için harcarlar, (Ali İmran 133)

وَالْكَافِرِينَ الْغَيْظِ

Öfkelerine hâkim olurlar

وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ

İnsanları bağışlarlar,

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاجِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ

Kötülükte ısrar etmezler.

Yumuşak davranış, merhamet, tövbe, hayırseverlik, ahde vefa, sabır, metanet doğruluk...

Dinin en temel hedeflerinden birisi topluma “Erdemli bir dünya kurma vizyonu” sağlamasıdır.

Nitekim sahabe Cafer b. Ebu Talib’in, Mekkeli müşriklerin zulmünden kaçıp Habeşistan’a hicret ettikten sonra Kral Necaşi’ye hitaben söylediği sözler dikkat çekicidir: "Ey Kral! Biz putlara tapan, ölü eti yiyen, her türlü fuhşiyatı yapan, akraba ilişkilerini koparan, komşuya kötü davranan cahili bir toplum idik. Bizden güçlü olan, zayıf olanı ezerdi. İşte Allah bize içimizden nesebini, doğruluğunu, güvenilirliğini ve iffetini bildiğimiz bir Rasûl gönderinceye kadar bu haldeydik. Oysa gönderilen bu Rasûl, bizi, Allah’ı birlemeye, O’na kulluk etmeye, O’ndan gayri babalarımızın taptığı taş ve putları terk etmeye çağırdı. Bize doğru sözlülüğü, emaneti yerine getirmeyi, akrabalarla ilişkileri devam ettirmeyi, komşuluğu, haramlardan ve kan dökmekten el çekmeyi emretti ve bizi fuhşiyattan, yalan sözle şahitlikten, yetim malı yemekten, iffetli hanımlara iftira etmekten men etti. Bize yalnızca bir Allah’a kulluk etmemizi ve O’na hiçbir şeyi şirk koşturmayı emretti, namazı, zekâtı ve orucu emretti." Daha başka İslam’ın emirlerini saydıktan sonra devamında "Biz de onu derhal tasdik ettik, O’na inandık ve Allah’tan getirdiğine uyduk. Yalnızca Allah’a kulluk ettik ve O’na hiçbir şeyi ortak

koşmadık. O'nun bize haram kıldığını haram, helal kıldığını da helal kıldık..." (Ahmed b.Hanbel, Müsned, 1)

Bu durum günümüz diliyle anlatılırsa, bir toplumun adeta kendilerini resetlemesine ve yeni bir kurulumla benzetilebilir.

Dini bilinci yüksek olan toplum huzurlu ve mutlu toplumdur.

Her insan doğumundan itibaren kendisini bir dini sosyalleşme evreni içinde bulur. İnanç, ibadet ve duygu boyutlarıyla kişi sezgisel bağlantılar kurar, ölüme şahitlik eder. Ölüm gerçeğini kabullenir ve onunla barışık yaşar. Dünyaya aşırı şekilde bağlanamaması gerektiğini düşünür. İnanan insan, bir gün Allah'ın huzurunda dünyada yaptıklarının hesabını vereceğine inandığı için, Allah'a ve insanlara hatta diğer canlılara karşı olan görevlerini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışır. İşinde ve sözünde ölçülü olur. Her türlü aşırılıklardan sakınır. Ailesine, çevresine, tüm insanlara ve hatta hayvanlara karşı şefkat ve merhamet gösterir. Kimsenin malına, ırzına göz dikmez. Kimsenin hakkına tecavüz etmez. Herkese hakkını verir. Komşuluğundan herkes memnun olur. İşveren ise işçiye, işçi ise işverene haksızlık yapmaz. Felâketler karşısında sarsılmaz, ümitsizliğe düşmez, Allah'a sığınır ve güvenir. Bütün bunlar, insanın huzurlu ve mutlu olmasını sağlar.

Netice itibariyle İslam dininin ahlak anlayışı, diğer ahlak ekollerine kıyasla daha sağlam, daha tutarlı, daha tesirli ve daha kapsamlıdır. Zira diğer ahlak ekolleri, insanların kalplerine nüfuz edemediği halde İslam ahlakı, bütün insan tabakaları üzerinde asırlar boyu tesirli olmuş, makbul ve muteber bulunmuştur.

Din ve Ahlak eğitiminin ilk başladığı yer ailedir.

Toplumuyla uyum içerisinde olmak çocuğa sadece belli kuralları öğretmek ve onun davranışlarını sürekli denetlemeye çalışmakla sağlanamaz. Bu tarzda bir yaklaşım doğru bir eğitim yaklaşımı değildir. Önemli olan denetimden uzak kalındığı durumlarda kişinin doğru davranışlar göstermesidir. Bu da ancak ve ancak küçük yaşlardan itibaren çocuğa verilen aile ortamındaki din eğitimi ve onunla mütenasip bir yaşamla sağlanabilir. Dini sosyalleşme ve anne-baba tutumları denilince aklımıza gelen en önemli şeylerden bir tanesi de peygamber efendimizin "Fıtrat Hadisidir". Söz konusu Hadis-i Şerif te Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur

أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجَّسَانِهِ

"Her insan fıtrat üzere doğar; sonradan anne ve babası onu Yahudi, Hıristiyan, Mecusi yapar". (Buhari, Tefsir, 2)

Bu hadis, insanın gelişim basamaklarını ve bunun üzerinde rol oynayan faktörleri anlamamız açısından son derece aydınlatıcı ve dikkat çekicidir.

Çocuklar, hayatlarının ilk yıllarında çok iyi gözlem yapar ve etrafındakilerin tutum ve davranışlarını kopya ederler. Küçük çocuklar anne-babada mevcut olan bütün davranışları mimiklerine kadar olağanüstü bir şekilde taklit etme yeteneğine sahiptirler. Eğer anne-baba çocuğuna bir şeyi öğütüyorsa ilk önce kendilerinin bunu yapması ve yaşaması gerekir. Tutum, davranış ve değerler çocuklar tarafından sözden ziyade eylem yoluyla kazanılır. Ebeveyn ve çocuklar üzerinde yapılan birçok bilimsel araştırma ve ulusal düzeyde yürütülen uzun soluklu incelemeler ebeveyn etkisinin çocukların dini inanç ve pratiklerinde ömür boyu süren bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. (Dini Sosyalleşme: Etki Kaynakları ve Araçların Etkileri, Ö. Güngör, 2013, s. 284)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْجِبَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاطٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

“Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah’ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve kendilerine emredileni yerine getiren melekler vardır.” (Tahrim 6)

Bu ayet hakkında Hz. Ali şu izahı yapar:

“Kendinizi ve aile fertlerinizi ateşten koruyun” emri, “kendinize ve aile fertlerinize hayrı, ilmi ve edebi öğretin” manasına gelmektedir.

İbn-i Abbas -radiyallahu anh- da ayet-i kerimeyi:

“Onları Allah’a itaate alıştırın, isyan ve günahlardan sakındırın ve ehlinize Allah’ın zikrini emredin ki Allah da sizi cehennem ateşinden kurtarsın” şeklinde tefsir etmiştir. (Taberî, XXVIII, 211-212)

Yine bu ayet-i kerimenin tefsiri hakkında Zeyd bin Eslem şunu söyler:

Bu ayet nazil olduğunda ashap:

– Yâ Resûlallah! Kendimizi koruyabiliriz, ya ehlimizi nasıl koruyacağız, diye sordu.

Resûlullah -sallallâhu aleyhi ve sellem-: “– Onlara Allah’a kul olmayı, tâat ve ibadeti emredersiniz. Allah’a isyan etmekten ve günah işlemekten de nehyedersiniz, işte bu onları korumak demektir” buyurdu. (Âlûsî, XXVIII, 156)

Evde Anne, baba, dede, nine bir taraftan çocuklara İslam’ın ve imanın şartlarını, amentüyü, Allah’ın varlığını ve birliğini, peygamberi ve cennet- cehennemi, günahı-sevabı öğretirken diğer taraftan uygulamalı olarak çocuklarımıza ibadetleri göstermeli onları camiye götürmeli ve asla camiden kovmamalıyız. Küçük çocukların özellikle büyükleri namaz kılarken onların yanında dikilip davranışlarını taklit ettiği çokça şahit olunan bir manzardır. Hatta büyüklerinden etkilenecek çok küçük yaşta oruç tutmaya özenen çocuklar bile çoktur ki bu taklidi durum kimi zaman ibadetleri çocuklara öğretmek amacıyla aileler tarafından desteklenmekte ve halk arasında tekne orucu olarak isimlendirilmektedir

Aliya İzzetbegoviç’in “Babam da dindardı, namaz kılıyordu fakat ben dindarlığımı annemden aldım” sözünden hareketle çocuklarda dindarlığın oluşmasında ailenin önemine dikkat çekerek annenin tek görevinin mutfak işleri ve temizlik olmadığını aynı zamanda İslam’ın değerlerini çocuklarına bir terbiyeci olarak aktarmak olduğuna dikkat çekmiştir. Ailenin fazla teorik bilgi aktarmaktan öte İslam hakkında bildiklerini yaşayıp, bunları hayatına geçiren canlı bir model olarak çocuğuna örnek olması gerekir. Mesela anne, mahremiyeti teorik bir aktarımdan ziyade yaşamında buna dikkat ederek çocuğuna öğretir. O yüzden anneler çocuklarıyla diyaloglarında daha yumuşak bir iletişim içerisinde olmalıdırlar.

Portekiz’de velilerin sorumsuz olmasından yakına okul idaresi velilere şu notları paylaşmıştır.

Sevgili Veliler,

Hatırlatmak isteriz ki 'merhaba', 'lütfe', 'rica ederim', 'özür dilerim', 'teşekkür ederim' gibi ifadeler önce evde öğrenilir.

Yine dürüstlük, arkadaşça, yaşlılara ve öğretmenlere saygı ilk evde öğrenilir.

Temiz olmak, ağzında yiyecek varken konuşmamak ve düzenli olmak da önce evde öğrenilir.

Sorumluluklarını bilmek, eşyalarına ve değerlerine sahip çıkmak ve başkalarının eşyalarına el sürmemek yine evde öğrenilen şeylerdir.

Bizler okulda yabancı dil, tarih, coğrafya, fizik, kimya ve biyoloji gibi şeyler öğretiriz.

Unutmayın ki eğitim evde başlar!

Dini inanç ve ibadetler insanı suç ve kötülüklerden uzaklaştırır.

Yapılan akademik araştırmalarda dinlerin toplumsal düzenin oluşmasında önemli rol oynamasının sebebi dinlerin sahip olduğu ahlaki normlar çerçevesinde toplumsal davranışları çok güçlü bir şekilde etkilemesidir. (Wach, J. Din Sosyolojisine Giriş 1995MÜİFY Yayınları)

Gerek ülkemizde gerekse batıda yapılan araştırmalarda dini bilinç ve suç arasındaki ilişkiye bakıldığından sahih dini bilincin bireylerin gündelik yaşamlarında suça yönelimlerini çoğunlukla engelleyebildiği, Johnson'ın 40-50 yıl öncesinden günümüze kadar din ve suç arasındaki ilişkiye dair literatürü incelediği araştırmasında, konuyla ilgili 109 çalışma ele alınmıştır. Bu çalışmalardan 97'sinde din ve suç arasında negatif bir ilişki saptanmış olup dindarlık arttıkça suçun da azaldığı tespit edilmiştir.

Hükümlülere yönelik yapılan araştırma da ise istisnai durumlar olmakla birlikte dini öğrenim durumuna göre hükümlülerin tutumları farklılaşmaktadır. Buna göre aile içinde, camide ve Kuran kursunda din eğitimi almış hükümlüler, din eğitimi almamış hükümlülere göre dini inanç ve davranışlarında; aile içinde din eğitim görenler ve Kuran kursunda din eğitimi görenler, okulda din eğitimi görenlere ve din eğitimi görmeyenlere göre sosyal hayata ilişkin din algılarında yüksek tutum düzeylerine sahiptir. (Bekir Koç, Din suç ilişkisi Doktora tezi 2020)

Bu da ailede, kuran kurslarında ve okullarda verilen din eğitimin ne kadar önemli ve elzem olduğunu bize göstermektedir.

Dinî inançlar, kapalı bir kap içerisinde duran sıvı bir madde gibi olmayıp mutlaka dışa yansır ve insan eylemlerine yön verirler. Tıpkı bir çiçek gibi... Çiçek güzel koku yayar, arı ondan bal özü alır ve oldukça faydalı bir yiyecek imal eder. Dini İnanç ve ibadetler de bizi kötülüklerden korur.

Nitekim Kur'an! Kerim'de de Cenabı Allah:

اَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تُنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

“Kitaptan sana vahyedilenleri oku, namazı özenle kıl. Kuşkusuz namaz hayasızlıktan ve kötülükten meneder. Allah'ı anmak her şeyden önemlidir. Allah yaptıklarınızı bilir. (Ankebût 45)

Namazla insan, açık çirkinlikten, edepsizlikten, kötülük ve ahlaksızlıktan, aklın ve dinin beğenmeyeceği uygunsuzluktan, kötü ve çirkin işlerden kurtulur ve uzaklaşır. Kurallarına uygun olarak namaza devam edildikçe namaz dışında da güzel davranışlar artar ve gelişir.

Nitekim Yunus Emre namazın kötü alışkanlıklardan ve davranışlardan alıkoymasını gerektiğini kendi dilinden şu şekilde ifade etmektedir.

Bir kez gönül yıktın ise/ Bu kıldığın namaz değil

Yetmiş iki millet dahi /Elin yüzün yumaz değil.

Namaz, Allah ile kul arasındaki ilişkiyi bir ömür boyu ameli olarak sürdüren en canlı ve sürekli bir ibadet olduğu için ayet ve hadislerde bu ibadetin, insanın inancını ve inancı doğrultusunda oluşturacağı kararlarını güçlendirip eylemlerini dini ve ahlaki hükümler çerçevesinde geliştirmesine yardımcı olacağına işaret edilmektedir.

Artma, çoğalma, arınma ve bereket” anlamlarına gelen zekâtı veren kişi ise hem Allah'ın emrini yerine getirir hem de başta cimrilik olmak üzere birçok kötü huy ve alışkanlıklardan uzaklaşır.

Nitekim Kur'anı Kerimde;

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلَّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Onları arındırmak ve temize çıkarmak üzere mallarından sadaka al! Bir de onlar için dua et; çünkü senin duan onlara huzur verir. Allah her şeyi çok iyi işitmekte ve bilmektedir.” (Et-Tevbe, 9/103)

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

“Mallarında, muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır” (Zariyat 19) ayetinde de zenginin malında fakir ve ihtiyaç sahiplerinin hakkı bulunduğunu vurgulayarak toplumsal dengeyi düzenler.

Zekât veren kişinin her ne kadar görünürde malında bir eksilme söz konusu olsa da gerçekte zekâtla bereketlenen mal artar, zekât kulu mal hırsından uzaklaştırır. Dünya malına tamah etmemesini sağlar. Bu sayede kul Allah'a yönelir ve dünya için değil ahiret hayatı için çalışır. Toplum içindeki birlik beraberlik duygusunun gelişmesini sağlar. Yapılan zekâtlar toplumun çok daha huzurlu olmasını sağlar. Fakirlik nedeniyle hiç kimse kendisini çaresiz hissetmez.

Oruç da böyledir. Zira “...Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun...” (Bakara, 2/185) emrine uyarak oruç tutan her Müslüman, aslında “Ey oruç tut beni günahlardan, kötülüklerden” temennisiyle orucun kendisini korumasını ister. Böylece bu niyetle tutularak muhafaza edilen her oruç, kötü ve çirkin söz ve davranışlardan insanı korur, hareket ve davranışları kontrol altına almaya katkıda bulunur.

Hiz. Peygamber bütün ibadetler gibi orucun da insan davranışlarını etkileyen, düzenleyen yönlerine işaret eder:

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « الصِّيَامُ جُنَّةٌ ، فَلَا يَرْفُثُ وَلَا يَجْهَلُ ، وَإِنْ أَمْرُ قَاتِلَةٍ أَوْ شَاتِمَةٍ فَلْيُصِمْ . مَرَّتَيْنِ

Oruç bir kalkandır. Oruçlu, saygısızlık yapmasın, ahlâksızca konuşmasın. Eğer biri kendisiyle dövüşmeye veya sövüşmeye kalkışırsa, iki defa, "Ben oruçluyum." desin.” (Buhârî, Savm, 2)

Başka bir hadisi şerifinde

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ

“Her kim yalan söylemeyi ve yalanla amel etmeyi bırakmazsa, o kimsenin yemesini içmesini bırakmasına Allah’ın hiçbir ihtiyaç yoktur” (Buhârî, Savm, 8) buyurmaktadır.

Oruçlu, kendisine fena söz söyleyen ve kavga etmek isteyenlerin bu davranışlarına karşılık “ben oruçluyum” diyerek nefesine hâkim olur. Ayrıca kendisini kötülüklerin içine çekmek isteyenlere de uymaz. Böylece oruç, bir kalkan gibi kişiyi kötülüklerden korur. Kalkan, nasıl ki savaşta askerleri düşmanın ok ve kılıç darbelerine karşı koruyorsa, oruç da sahibini öyle korur. Üstelik sadece dışarıdan gelecek saldırılara karşı değil kendi nefsinden, şehvî arzularından, şeytanın vesveselerinden de onu korur. Bu hassasiyetle oruç tutan kişi dünyada günah ve kötülüklerle, ahirette ise cehennem azabına karşı korunmuş olacaktır.

Zekât, sadaka ve kurban, gibi ibadetler de kişinin diğerkâmlık, fedakârlık ve cömertlik duygularını geliştirmekte ve aynı zamanda, bireyin sosyal yönünü de geliştirerek sosyal bütünleşmeye yardımcı olduğu, ayrıca hacca gidenler üzerinde yapılan bir çalışmada, hac öncesi yapılan haram, günah ve kötü davranışlardan, hac sonrasında bu tür davranışlardan uzaklaşıldığı anlaşılmıştır. Manevi huzur ve Allah’a yakınlık hissi, günlük beş vakit namaz kılma, haramlardan kaçınma, dini konuları düşünme, ailesine ve çevresine karşı duyarlılık ve cömertlik gibi hususlarda farklılaşma tespit edilmiştir. (Ahmet Onay, “Hac Yapan Kişilerin Hacdan Sonraki Dini Tutumları”, s.1-23.)

Dinî emir ve yasakların hikmeti incelendiğinde, insanın şerefini koruma, onu kötülüklerden uzak tutup ahlâkını olgunlaştırma gibi bir hedefin de güdüldüğünü görmek zor olmaz. Nitekim ramazan ayında alkol tüketimi, suç işleme oranları diğer aylara göre daha azalmaktadır. Alkol tüketimin azalmasıyla birlikte kavga, cinayet ve trafik suçları gibi adli olayların sayısında önemli ölçüde düşmektedir. (Süleyman Uludağ, İslam’da Emir ve Yasakların Hikmeti, T.D.V. Yay.1989, s. 35)

Ergenler üzerinde yapılan bir alan araştırmasında ise dua ve ibadetin, ergenlerin ruh sağlıkları üzerinde olumlu psikolojik etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. **(Mustafa Koç, “ Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Algılarının Ruh Sağlığına Etkileri Üzerine Bir Alan Araştırması”, Sakarya Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, Sayı: 10)**

Duanın kaygı, stres, anlamsızlık, boşluk ve yalnızlık gibi çağımızın en önemli manevi hastalıklarına karşı ruh sağlığını olumlu şekilde etkilediği ve kişiliği geliştirdiği araştırmalarla ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, dua kişiye güçlülere katlanma, her türlü olumsuzluğu olumlayabilme ve başarıya doğru yönelme, arzu duyma gücü vermektedir.

Sonuç olarak ibadetler her ne kadar öncelikli olarak bireyi ilgilendirse de toplumu ilgilendiren bir yüzü de bulunduğunu görmekteyiz

Devlet başkanından dağdaki çobana kadar herkesi aynı safta omuz omuza bir araya getiren namaz; konuyu daha da ileri götürüp aynı statüde olmaktan öte, aynı giyiniş biçimiyle de her kademededen insanı aynı duygularla bir araya toplayan hac; açlığın yoksulluğun fakirliğin ne demek olduğunu fiilen tattıran oruç ve bütünüyle zekat, birer ibadet olmalarının yanında, oluşturdukları cemaat ruhuyla, sosyal dayanışma, sosyal denge ve hatta sosyal güvenliğin oluşmasında küçümsenemeyecek etkileri olan ibadetlerdir. Kısaca İslam’daki bütün ibadetlerin bir de dünyaya bakan yönlerinin olduğunu görüyoruz.

Sohbetimizi özetlemek gerekirse dini bilinci yüksek olan Müslüman;

-Allah’ın varlığına birliğine inanır, O’na ortak/şirk koşmaz. (Hac 22/ 31)

-Komşusu aç olduğu halde kendisi tok yatmaz. (Müslim, “İman”, 74)

-Allah ve Rasûlü’nü her şeyden fazla sever. Allah’a ve Rasûlü’ne itaat eder, helal olan şeyleri yapar, haram olan, günah olan şeylerden ise kaçınır. (Nisâ, 4/59; Mâide 5/87; En’âm 6/119)

-İnanç, ibadet ve ahlâk başta olmak üzere hayatın her alanında Hz. Peygamber (s.a.s.)’i örnek alır. (Ahzâb, 33/21)

-Annesine, babasına, eşine, çocuklarına, akrabalarına, komşularına ve diğer insanlara iyi davranır ve onlarla iyi geçinmeye çalışır. (Nisâ 4/36)

-Allah için sever, Allah için kızar. Gücü oranında iyiliği emreder, kötülükten alıkoyar. (Ali-İmran 3/ 110)

-Müslüman kardeşinin derdiyle dertlenir. Onu yalnız ve yardımsız bırakmaz, sevinç ve üzüntülerini paylaşır. (Ebû Dâvûd, Edeb, 60)

-Kendisi için arzu ettiği iyilik ve hayrı, din kardeşi için de aynen arzu eder ve ona karşı bir haset, çekememezlik duygusu içinde olmaz. Kendisine yapılmasını hoş görmediği şeyleri diğer din kardeşleri için de hoş görmez ve yapmaz. (Buhârî, İmân 7; Müslim, İmân 71-72)

-Sevmediği insanlara karşı da insaflıdır. Hiçbir insanın başına gelen kötülüğe sevinmez. (Müslim, Birr, 66)

-Mütevazıdır, övünmez, gurura, kibre kapılmaz, insanlara üstünlük taslamaz, kimseyi küçük görmez ve alay etmez. (İsrâ, 17/37)

-Her nerede olursa olsun, hatta kendi aleyhine bile olsa hak ve adaletten ayrılmaz. (Nisâ 4/135)

-Boş ve faydasız şeylerden yüz çevirir. (Mü’minûn, 23/3)

-Emanete riayet eder, sözleşmelerine sadakat gösterir. (Mü’minûn, 23/8)

-Allah'ın haram kıldığı bir cana haksız yere kıymaz. (Furkân 25/68)

-Yetim malı yemez, kimseyi kandırmaz, aldatmaz. (Nisâ 4/2)

-Ölçü ve tartıda adil davranır, haksızlık yapmaz. (İsrâ, 17/35)

-Eliyle, diliyle ve davranışlarıyla mümin kardeşlerini rahatsız etmez. (Müslim, "İman", 18)

-Bencil değildir. Bollukta da darlıkta da infak eder, sadaka verir. (Âl-i İmrân 3/134; Bakara 2/267, 272, 274)

-Hatalı tutum ve davranışlarında, günahlarında ısrar etmez, (Ali imran 135) tekrarlamaz ve günahlarına yürekten tevbe ve istiğfar eder. (Bakara 2/160)

Dini bilinci yüksek olan biri toplumu ifsat eden; içki, uyuşturucu, kumar, zina, ahlâksızlık, haksızlık, hırsızlık, faiz, rüşvet, gurur-kibir, övünme, riya/gösteriş, cimrilik, israf, dünyaya aşırı bağlılık (dünyevileşme), hırs, haset, kıskançlık, cimrilik, gıybet, dedikodu, bencillik, tekfircilik, tembellik, sabırsızlık, adaletsizlik, dolandırıcılık, acımasızlık, iftira ve yalan, bir kavmin topluca helak olmasına sebep olan eşcinsellik gibi kötü huylardan ve zararlı alışkanlıklardan, çirkin davranışlardan da sakınır.

Ne mutlu güzel ahlâk sahibi olup İslâmî anlayış ve yaşayış üzere olmaya gayret edenlere!

Ne mutlu dünya ve ahiretini kurtarabilenlere.

Kıymetli Kardeşlerim

6 Temmuz Cumartesi günü akşamı itibariyle hicrî 1446. yılına girmiş olacağız. Yeni hicri yılınızı tebrik ediyorum. Allah'a itaatin, Peygamberimize sadakatin göstergesi, şiddetten merhamete, kula kulluktan sadece Allah'a kul olmaya, gûnahtan sevaba, karanlıktan aydınlığa gidişin adı olan Hicretin ümmetin birliğine , başta Gazze ve Doğu Türkistan'daki zulme ve soykırıma maruz kalan kardeşlerimizin kurtuluşuna vesile olmasını Cenabı Haktan niyaz ediyorum.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين

Özkan Varlı-Karasu Vaizi